

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 528-1

Tractatus Theologico-Politicus/
Theologico-Political Treatise
Benedict De Spinoza

Teolojik Politik İnceleme
Tercüme M. Kazım Arıcan

ISBN : 978-625-7205-75-7

2. Baskı, Kasım 2020, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu Eser İLK SAY Kurulu'nun 13.07.2010 tarih ve 29/2 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve Mütevelli Heyeti'nin 19.04.2011 tarih ve 1383/10-a sayılı kararıyla basılmıştır.

Yayıncı Sertifika No : 48058

Baskı:

Ostim OSB Mahallesi 1256 Cadde
No: 11 06370 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

*Tractatus Theologico
Politicus / A Theologico
Political Treatise*

TEOLOJİK-POLİTİK İNCELEME

Benedict De Spinoza

Tercüme
M. Kazım Arıcan

Özgeçmiş

Musa Kâzım ARICAN: Yazar, ilahiyatçı, felsefeci, akademisyen, rektör, STK yöneticisi, Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) genel başkanı. 1970 yılında Hatay Dörtyol'da doğdu. İlkokulu Karakese kasabasında, orta ve liseyi Dörtyol İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1989 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde başladığı üniversite öğrenimini, iki yıl Erzurum'da okuduktan sonra 1994 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı.

Meslek hayatına, 1994 yılında Diyarbakır Ergani İmam Hatip Lisesinde bir yıl öğretmenlik yaparak başladı. 1995 yılında, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Felsefesi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak Akademik hayata intisap etti. 1996 yılında İslam Felsefesi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2003 yılında Din Felsefesi Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 2010 yılında doçent, 2015 yılında profesör oldu.

1995 yılından 2011 yılı sonuna kadar Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde çalıştı. 2012 yılından itibaren Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türk İslam Düşüncesi Tarihi Anabilim Dalı'nda akademik hayatına devam etti. 2015 Haziran ayından itibaren bir süre Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesinde rektör vekili olarak görev yaptı. 2015 Kasım-2019 Şubat tarihlerinde Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde rektör yardımcısı olarak görev yaptı. 29 Şubat 2019 tarihinde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü olarak atandı.

Akademik hayatın yanında Sivil Toplum Kuruluşlarıyla da alakadar olmaya çalışan Arıcan, iki dönem boyunca sürdürdüğü Türk Felsefe Derneği yönetim kurulu üyeliği görevi yanında, 2014 yılından beri de Ankara Pursaklar Kent Konseyi başkanlığını yürütmektedir. 2016 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkanlığı'na seçilen Arıcan, evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayımlanmış birçok makaleleri, kitap bölümleri ve söyleşileri yanında, Spinoza'nın Tanrı Anlayışı (2004), Benedictus Spinoza, Teolojik-Politik İnceleme (Çeviri) (2011), Dini Tekelcilik (2013), Kültürel Dini Farklılık ve Ebu Hanife (2015), Panteizm, Panenteizm ve Ateizm Bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı (2015), Spinoza Felsefesi Üzerine Yazılar (2015) gibi eserleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Giriş: Teolojik-Politik İnceleme Üzerine.....	9
I. Bölüm: Peygamberlik	39
II. Bölüm: Peygamberler	53
III. Bölüm: İbranilerin Mesleği ve Peygamberlik İhsanının Onlara Özgü Olup Olmaması	69
IV. Bölüm: İlahi Yasa	83
V. Bölüm: Törenselle Yasa.....	95
VI. Bölüm: Mucizeler.....	107
VII. Bölüm: Kitab-I Mukaddes'in Yorumlanması	123
VIII. Bölüm: Eski Ahit'in Diğer Tarihi Kitapları ve Tora'nın (The Pentateuch) Yazarlığı	145
IX. Bölüm: Aynı Kitaplarla İlgili Diğer Sorular: Yani, Onların Ezra Tarafından Bitirilip Bitirilmediği ve Dahası İbranice Metinlerde Bulunan Kenar Notlarının Değişik Okumalarının Olup Olmadığı. .	157
X. Bölüm: Önceki Yönteme Göre Eski Ahit'in Geri Kalan Kitaplarının Bir İncelemesi.	173
XI. Bölüm: Havarilerin Mektuplarını Sadece Öğretmen Olarak mı Yoksa Havari ve Peygamber Olarak mı Yazdıkları Hakkında Bir İnceleme ve Havarinin Ne Anlama Geldiği Hakkında Bir Açıklama.	183
XII. Bölüm: İlahi Yasanın Hakikî Aslı Ve Kitab-I Mukaddes'e Neden Kutsal ve Tanrı'nın Kelamı Denildiği Hakkında. Olabildiğince Tanrı'nın Kelamını İçeren Kitab-I Mukaddes Nasıl Değişmeden Bize Gelmiştir.	191
XIII. Bölüm: Kitab-I Mukaddes'in Sadece, Doğru Davranış Şeklinin Gerekliliği Gibi Çok Basit Temel Öğretiler Öğrettiği Görülmektedir.	201

XIV. Bölüm: İmanın Tanımları, Gerçek İman ve Felsefeden Ayrı Olan İmanın Temelleri.	207
XV. Bölüm: Teolojinin Akla, Aklın Teolojiye İtaat ve Hizmet Etmediği Görülmektedir: Aklın Kitab-I Mukaddes'in Otoritesini Kabul Etmemizi Mümkün Kılan Bir Tanımı.	215
XVI. Bölüm: Bir Devletin Temelleri; Bireylerin Tabii ve Sivil Hakları ve Hâkim Gücün Hakları.....	225
XVII. Bölüm: Hiç Kimsenin Tüm Haklarını Hâkim Güce Devredemeyeceği veya Buna İhtiyaç Duyamayacağı Görülmektedir. Musa'nın Hayatı ve Ölümünden Sonraki Dönemde Olduğu Üzere Monarşinin Kuruluşuna ve Yükselişine Kadar İbrani Cumhuriyeti Hakkında. Son Olarak Teokratik Cumhuriyetin Çöküş ve Anlaşmazlık Olmaksızın Devam Edemeyişinin Sebepleri.	239
XVIII. Bölüm: Belirli Politik Doktrinler, İbrani Devletinden ve Tarihinden Çıkartılmıştır.....	261
XIX. Bölüm: Görünen O Ki, Şayet Tanrı'ya Doğru Dürüst İtaat Edeceksek, Dinin Dış Formları Sosyal Barışa Uygun Olmalıdır ve Manevi Konular Üzerindeki Yetki Bütünüyle Hükümdara Ait Olmalıdır.	269
XX. Bölüm: Özgür Bir Devlette Her İnsan İstedliğini Düşünebilir ve Düşündüğünü Söyleyebilir.	281

SUNUŞ

Spinoza'nın *Teolojik-Politik İnceleme* adlı kitabı, felsefe geleneği içerisinde klasikleşen eserler arasındadır. Eser, peygamberlik/vahiy, peygamberler, mucize, ilahi yasa, Kitab-ı Mukaddes'in yorumlanması gibi birçok meseleyi, özelde Kitab-ı Mukaddes bağlamında, genelde ise felsefî bir problem olarak ve felsefî bir üslupla objektif, tutarlı, şümüllü ve rasyonel bir tarzda cesurca incelemekte ve irdellemektedir. Bir anlamda bu eseri, abartılı bir tabir olmaz ise, 'uygulamalı bir felsefe' ya da 'uygulamalı bir din felsefesi' çabası olarak telakki etmek mümkündür. Zira Spinoza'nın, söz konusu eserde, felsefî olarak ele alınan teolojik ya da dinî problemleri ve konuları, bir metin ve örnek üzerinden, yani Kitab-ı Mukaddes'ten hareketle analiz ettiği görülmektedir.

Bu yönüyle eserin ülkemizdeki birçok alana sağlayacağı katkı ve ufuk açıcı değeri kuşkusuzdur. Teolojik ve felsefî tartışmalar yanında, bilhassa tarihsellik, hermenötik, siyaset felsefesi, bilim felsefesi, ahlak felsefesi, hukuk felsefesi, din felsefesi, dinler tarihi, din-siyaset, din-bilim, din-ahlak ve din-hukuk ilişkisi gibi problemlere de ışık tutacak niteliktedir.

Her şeyden önce çeviri işinin, ciddi ve bir o kadar da sorumluluk gerektiren bir çalışma olduğu bilinmektedir. Böylesine önemli bir eserin çevirisi ülkemiz bilim hayatı için önemli olduğu kadar, ciddi eleştirilere de hazır olmak demektir. Çünkü çeviri ile eserin yazarının muradını ya da niyetini bir başka dile olduğu gibi aktarmak ya da aktarıldığını iddia etmek, abartılı bir iddia olacaktır. Özellikle çeviride göz önünde bulundurulması gerekli bir metinle, çevrildiği dildeki okuyucunun anlayacağı metin arasında tam bir uyum sağlayabilmek her zaman tam anlamıyla mümkün olamayabilmektedir. Biz çeviride, hem metne bağlı kalmaya hem de mümkün mertebe Türk okuyucusunun anlayacağı manayı ve dili yakalamaya çalıştık.

Bilhassa Spinoza'nın söz konusu eserinin çevirisi için, dil bilmek kadar felsefeye, teolojiye, Yahudi Tarihine ve Kitab-ı Mukaddes'e aşina olmanın ya da bu alanları bilmenin kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz.. Gerçekten bu anlamda söz konusu eserin çevirisi ciddi güçlükler taşımaktadır.

Bu amaçla, ilkin eserin ele aldığı konuların Kitab-ı Mukaddes merkezli olması ve Yahudi tarihiyle doğrudan bağlantılı olmasını dikkate alarak, Yahudi tarihi üzerine doktora çalışması da yapmış olan değerli dostum Yrd. Doç. Dr. Ali Osman Kurt Bey'in çeviriyi İngilizce metniyle karşılaştırarak ve teknik dil kullanımı açısından titizlikle okuma desteğini aldım. Benim için Yahudilik, Yahudi Tarihi ve Kitab-ı Mukaddes literatürü açısından ufuk açıcı bu katkının hiç göz ardı edilmeyecek değeri ve önemi vardı. İkinci

olarak eserin Türk okuyucusu açısından akıcılığını ve anlaşılabilirliği açısından, Türk Dili ve Türk-İslâm Edebiyatı uzmanı değerli dostlarım ve arkadaşlarım Doç. Dr. Âlim Yıldız ve Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya Bey'lerin kıymetli katkılarını gördüm. Kendilerine en içten şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bazı bölümleri okuma lütfünde bulunan Prof. Dr. İsmail Çalışkan ve Doç. Dr. Üzeyir Ok Bey'lere de teşekkür etmeden geçemeyeceğim.

Böylesine mühim bir eserin tercüme edilmesine öncülük eden Diyanet Vakfı Yayın Komisyonun bu projesinin takdir edilmesi gerektiğini ve onların kültürümüz için ortaya koydukları bu müstesna çabalarının da minnettarlıkla karşılanması gerektiğini ifade etmek istiyorum. Ayrıca böylesi zorlu bir görevi üstlenmem konusunda beni cesaretlendiren, teşvik eden ve çalışmanın her evresinde ilgi ve alakasını hiç eksik etmeyen değerli doktora hocam Prof. Dr. Recep Kılıç Bey'e bana olan güven ve desteğinden dolayı şükranlarımı ve minnettarlığımı sunuyorum.

Daha sonraki aşamalarda, eserin yayımlanması noktasındaki gecikme için devreye girerek, basımın bir an önce gerçekleştirilmesi noktasında gayret gösteren muhterem Prof. Dr. Saim Yeprem Bey'e ve bu gayretlere destek vererek, Diyanet Vakfı Mütevelli Heyetinden basım kararının çıkmasına bizzat öncülük eden ve konuyla alakadar olan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Görmez Bey'e minnettarlığımı arz ediyorum. Ayrıca, eserin sipariş edildiği yazışma sürecinden basım aşamasına kadar her kademedede emeği geçen tüm yayın ekibi arkadaşlara şükranlarımı sunuyorum.

Bilindiği üzere Spinoza'nın söz konusu bu eseri Latince olarak *Tractatus Theologico-Politicus* adıyla 1670 yılında yayımlanmıştır. Ancak biz R.H.M.Elwes'in *A Theologico-Political Treatise* [Benedict De Spinoza, *A Theologico-Political Treatise And A Political Treatise*, Translated from the Latin With an Introduction by R.H.M. Elwes, With a Bibliographical Note by Francesco Cordasco, Dover Publications, Inc. New York1951] adlı çevirisini temel aldık.

Umuyorum ki ortaya çıkabilecek her türlü eksikliğe rağmen, bu eser, bilim, felsefe, ilahiyat ve düşünce dünyamıza katkı sağlayacaktır. Spinoza'nın bu eserin en son satırlarında 'Biliyorum ki ben bir beşerim ve bir beşer gibi hataya meyilliyim. Fakat hataya tahammülü olmayan biri olarak oldukça titiz çalıştım...' dediği gibi, bizler de bir beşer olarak kastî olmayan ve sehven yapılan hatalar yapmış olabiliriz. Ama titiz bir çalışmayla bunu en asgariye indirmeye çalıştık. Yine de ortaya çıkabilecek hatalarımız için okuyucunun öneri ve eleştirilerine açık olduğumuzu belirtmek isteriz.

İKİNCİ BASKIYA SUNUŞ

Son yıllarda ülkemizde, Spinoza'ya olağanüstü bir ilgi gözlenmektedir. Spinoza üzerine ilk çalışmaları yaptığımız yıllarda Spinoza'nın Etika'sı dışında neredeyse hiçbir eseri Türkçeye çevrilmemişti ve Spinoza'nın en temel eserlerinden olan Teolojik Politik İnceleme'sinin Türkçeye tercüme edilmesi de böyle bir boşluğu doldurma amacıyla gerçekleşmiştir.

Esasen Spinoza gibi Kant, Hegel vb. filozofların din üzerine yoğunlaşan ve teolojik problemleri ele alan eserlerinin Türkçeye tercüme edilmeleri oldukça geç olmuştur. Bununla birlikte hem Batı hem Doğu düşüncelerinde klasiklerinden birçok eser hala Türkçeye kazandırılmamıştır. Zengin bir düşünce iklimi oluşturabilmek için bu metinlerin çok gecikmeden aktarılması zaruret arz etmektedir.

Yeni ve özgün metinler oluşturmak için farklı kültürlerin klasikleşen önemli metinlerini Türkçemize gecikmeden kazandırmamız gerekiyor. Fikrî iklimimizi zenginleştirmek ve bunlarla yoğurulmuş yeni tefekkürler üretmemiz için, bu durum, kaçınılmazdır.

Ülkemizde artık çok farklı dillere vakıf gençlerimiz oldukça fazladır. Hem ilgili kültürleri hem de söz konusu kültürlerin dillerini bilen gençlerimiz; bu vazifeyi başarıyla gerçekleştirebilecektir. Güçlü bir fikrî geleceğimiz için bu hususu göz ardı etmememiz gerekiyor.

İkinci baskı vesilesiyle tercümenin ilk baskısına teveccüh gösteren tüm okuyucularımıza şükranlarımı sunuyorum. Zira felsefî eserlere ilginin az olduğu kanısı yaygındır. Oysa ülkemizde, son yıllarda, her türden kitap okuma kültürünün arttığı açıkça görülmektedir. Ayrıca yayın hayatında da çok başarılı telif ve tercüme eserler yayımlanmakta ve bunlar oldukça fazla itibar görmektedir. Kültür hayatımız adına çok sevindirici tablolar söz konusudur yayın dünyasında. Bu eserin ikinci baskısının da aynı teveccühe mazhar olacağına inancım sonsuzdur. Tüm okuyucularımıza faydalı olması dileğiyle, bu basımda emeği geçen tüm arkadaşlara ve yetkililere şükranlarımı sunarım.

20.11.2020

Hacı Bayram Velî/Ulus/Ankara
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN